

„NEGYVEN ÉV LEMARADÁSÁT KELL BEPÓTOLNUNK...!

Beszélgetés Adriányi Gáborral

Adriányi Gáborral, a Bonni Egyetem Katolikus Hittudományi Karának professzorával 1990 november végén, a Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközössége évi közgyűlésén és tudományos konferenciáján beszélgettem. A professzor úr neve sajnos hosszú ideig csak az egyháztörténészek körében volt ismert idehaza. Pedig jelentős tudományos munkássága az egész magyar történetírásnak vitathatatlanul szerves és megbecsülendő része. Hat könyvet írt, 74 tudományos dolgozatot publikált, s 12 mű kiadásában vett részt. Legfontosabb munkái: „50 Jahre ungarische Kirchengeschichte 1895–1945”, „Ungarn und das I. Vatikanum” és „Az egyháztörténet kézikönyve”. 1973 óta az ő szerkesztésében jelenik meg a „Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae” sorozat. Ennek keretében olyan jelentős magyar egyháztörténetírók műveit adta közre, mint Hermann Egyed, Salacz Gábor és Meszlényi Antal. Ezt a magas színvonalú sorozatot Magyarországon is ismerjük. Azonban eddig keveseknek adatott meg, hogy valamennyi kötetét beszerezzék. Azt hiszem, nem tévedek, ha azt mondom, hogy sokan örömmel látnánk, ha itthon újra megjelenének ezek a ma már beszerezhetetlen könyvek.

Beszélgetésünk elején arra kérem Adriányi professzor urat, hogy vázolja fel magáról egy rövid életrajzot.

1935-ben születtem Nagykanizsán. Gimnáziumi tanulmányaimat a piaristáknál végeztem, először Nagykanizsán, majd Veszprémben. A veszprémi egyházmegye kispapja lettem. A kisszeminárium feloszlata után az esztergomi ferenceseknél tanultam, de Budapesten, a III. kerületi Árpád Gimnáziumban érettségiztem. 1954-től 1959-ig a budapesti Pázmány Péter Hittudományi Akadémián teológiai tanulmányokat folytattam. 1959-ben innen már mint felszentelt diakonust eltávolítottak, mert társaimmal együtt nem voltam hajlandó a békepapi gyűléseket látogatni. 1960-ban Budapesten Zadravecz István, egykori tábori püspök titokban szentelt pappá. 1961-ben Kelet-Németországon keresztül Nyugatra menekültem. 1961 és 1963 között a római Szent Tamás Egyetemen (Angelicum) tanultam. 1963-ban megszereztem a teológiai doktorátust. Tanárom Angelus Waltz dominikánus professzor volt. 1963-tól 1966-ig káplán voltam a németországi limburgi egyházmegyében. 1966-ban elnyertem a Deutsche Forschungsgemeinschaft két éves tudományos ösztöndíját, és kutatásokat végeztem Rómában, Bécsben, valamint Párizsban. 1971-ben szereztem meg a Bonni Egyetemen a magántanári képesítést egyháztörténelem szakból. 1972-ben tanársegéd lettem ugyanitt, a Katolikus Hittudományi Karon. 1973-ban docenssé neveztek ki. 1976-ban kaptam meg a Közép- és Újkori Egyháztörténelem Tanszékének vezetését.

Mikor kezdett el Professzor Úr érdeklődni az egyháztörténet iránt?

Hogy őszinte legyek, meg kell mondanom, hogy maga az egyháztörténet tulajdonképpen csak teológus koromban kezdett el érdekelni. Azonban a történelem általában már gyermekkoromtól fogva roppantul érdekelt.

A teológiai stúdiumoknak nagyon sok ága van. Hogyan lett Önből éppen egyháztörténész?

Talán a véletlen is közrejátszott ebben. A Pázmány Péter Hittudományi Akadémián egyik professzorom, Bánk József egyházjogász – a későbbi váci püspök – pályázatot írt ki a Vatikán és az Osztrák–Magyar Monarchia közti 1855-ös konkordátum magyar vonatkozásairól. Ez ugyan jogászi téma volt, de engem az egyházjog is nagyon érdekelt. Bánk József kívánságára folytattam ezen a téren a kutatásokat. Az eredmény végül az lett, hogy ez a pályamunka tulajdonképpen egy egyháztörténeti dolgozattá kerekedett ki. Később a doktori disszertációm is ebből a témából írtam.

Kik voltak azok a tudósok, akik Professzor Úrra leginkább hatottak itthon, illetve külföldön?

Budapesti tanáraink közül elsősorban Galla Ferencet említeném meg. Az ő egyháztörténeti előadásait nálunk az akadémián ugyan egy kissé megmosolyogták, azonban a szemináriumi hallatlan érdekesek voltak. Nem hiszem, hogy volt vagy van jelenleg is Magyarországon történész vagy egyháztörténész, aki a XVI. és XVII. század magyar történetét annyira részletesen ismerte volna, mint Galla Ferenc. Galla Hóman-tanítvány volt. Azt mondhatom, hogy tőle kaptam a legfontosabb indíttatást itthon, Magyarországon. Külföldön meg kell említenem Párizsban Jean Danielou professzort, a későbbi római bíborost. Azután Hubert Jedin professzort, akinek a habilitációm tulajdonképpen köszönhetem. De megemlítem itt a Bonni Egyetemről Bernhardt Stasiewski professzort is.

Mire terjed ki Professzor Úr jelenlegi oktatómunkája?

A német egyetemeken közép- és újkori egyháztörténelemből az oktatómunka úgy történik, hogy ez a téma négy félévre van felosztva. Tehát négy szemeszter alatt a korai középkortól egészen napjainkig át kell tekinteni az egyháztörténetet. Ezenkívül én minden félévben külön előadásokat tartok a katolikus egyház közép- és délkelet-európai történetéből. Ezekhez aztán természetesen még hozzátartoznak a külön szemináriumi előadások, gyakorlatok – un. fő- és alszemináriumok vezetése -, valamint diplomamunkák és disszertációk tudományos végigkísérése.

Kérem, beszéljen a kutatómunkájáról! Pillanatnyilag milyen témán dolgozik Professzor Úr!

Tulajdonképpen az egész magyar egyháztörténetet felöleli a kutatóterületem. Ezen az ezer éven belül leginkább az XIX. és a XX. századdal foglalkozom. Legtöbb munkám német nyelven jelent meg. Főként a magyarországi katolikus zsinatokkal kapcsolatban végzek kutatást. E kutatások eredményét szeretném egy könyvben összefoglalni. Ezenkívül a római Collegium Germanicum et Hungaricum levéltárában gyűjtök anyagot. Ott rendkívül érdekes anyag található a legújabb korról kapcsolatban. Itt említem meg, hogy minden évben egy kötetet adok ki az általam megindított „Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae” című sorozatból. A tizenegyedik kötet éppen most van nyomtatás alatt, de már nyomdakész állapotban van a tizenkettedik is. (Udvardy József: A kalocsai érsek életrajza 1526-ig, és Beke Margit: Püspökkari jegyzőkönyvek 1919–1945 című művei.)

Mi az Ön véleménye a jelenlegi magyar egyháztörténetírásról?

Egyszerűen annyi, hogy negyven év lemaradását kell bepótolni.

Professzor Úr szerint melyek az első feladatok, amelyek megoldásával ezt a lemaradást csökkenthetjük, majd megszüntethetjük?

Valójában a legelemibb feltételeknek kell eleget tenni ahhoz, hogy ezt a célt elérjük. Az első ezek közül a nyelvek tanulása, illetve ismerete. Ez nemcsak a latin nyelvre vonatkozik, hanem a környező államok modern nyelveire, valamint a nyugati nyelvekre is. Ezek ismerete nélkül a magyar egyháztörténetet jól művelni nem lehet.

Másodszor szükség van az egyház hitének és struktúrájának ismeretére. Aki nem ismeri a katolikus dogmatikát, aki nem ismeri az egyház szervezetét, az nem tud szakszerűen foglalkozni az egyháztörténettel sem.

Harmadszor maradéktalanul ismerni kell a mai nyugati szakirodalmat. Hogy egy egyháztörténeti témát modern módon és szakszerűen fel tudjunk dolgozni, ahhoz először tudni kell, hogy mit kutattak ki eddig az adott témával kapcsolatban, és mire kell felépítenünk a további kutatást.

Milyen lehetőségeket lát az itthoni és a külföldön élő magyar származású egyháztörténészek együttműködése terén?

Legfontosabb, hogy a kutatásokat kölcsönösen kiegészítsük! Megismerhetjük egymás problémáit, egymás témáit, és ezzel kapcsolatban tanácsokat kérhetünk és adhatunk. Lehetséges volna bizonyosan az is, hogy egy közös kutatótémát állítunk föl, amit a hazai és külföldön élő magyar egyháztörténészek közösen dolgoznak fel. Például a magyarországi egyháztörténészek az itthoni levéltárak forrásait dolgozhatnak fel, és ugyanezen témákban a külföldön élők az ottani levéltárak anyagát kutathatják. Erre a legjobb lehetőséget a vatikáni levéltár kínálja. (Ne feledjük, a történettudomány ábécéje a forráskutatás!)

Külföldön mennyire ismert a Magyarországon élő egyháztörténészek munkássága?

Jóformán alig ismeretes! Sajnos még a magyar egyháztörténetet sem ismerik külföldön. Erről publikációk nem jelentek meg. Jellemző, hogy idegen nyelven egy összefoglaló magyar egyháztörténeti mű nem is létezik. Kivételt csak bizonyos tanulmányok képeznek. Főként 1945 és 1956 után kerültek külföldre egyes magyar történészek – így egyháztörténészek is –, akik itt-ott elvéve magyar témát is publikáltak. Ezek próbálták Nyugaton a magyar történetírás sötét foltját egy kissé felderíteni. Két évvel ezelőtt írtam egy könyvet német nyelven: „Tanulmányok a magyar egyház történetéhez”. Remélem, hogy ezzel kapcsolatban tudtam egy kis útmutatást adni. De egy idegennyelvű magyar egyháztörténet megírása még a jövő feladata.

Mekkora egyáltalán külföldön az érdeklődés a magyar egyháztörténet iránt?

Az érdeklődés kétségtelenül megvan. Főként most, hogy Közép- és Kelet-Európa Nyugaton a figyelem középpontjába került. Engem is megkeresett egy neves német könyvkiadó, és arra kért fel, hogy írjak egy tanulmányt az úgynevezett kelet-európai államok újabb egyháztörténetéről. Mivel előadásaimnak ez állandó és visszatérő témája, ezért ezt nagyon szívesen megtenném. De hát sajnos az idő mindig kevés, és így ezt a feladatot nem tudom pillanatnyilag megvalósítani! Remélem azonban, hogy egyszer erre is sort tudok keríteni.

Köszönöm szépen a beszélgetést, és kívánom Professzor Úrnak, hogy tervei megvalósuljanak!

A beszélgetést Giczi Zsolt készítette

ADRIÁNYI GÁBOR BIBLIOGRÁFIÁJA

I. Könyvek

1. Die Stellung der ungarischen Kirche zum österreichischen Konkordat von 1855. Rom 1963. 153 S.
2. Fünfzig Jahre ungarischer Kirchengeschichte 1895–1945. (Studia Hungarica, 6.). Mainz 1974. 186 S.
3. Ungarn und das I. Vaticanum (Bonner Beiträge zur Kirchengeschichte, 5.) Köln–Wien 1975. 567 S.
4. Az egyháztörténet kézikönyve. Dissertationes Hungaricae ex historiae Ecclesiae, 4. München 1975. 1990(2) 286 S.
5. Apostolat der Priester- und Ordensberufe. Ein Beitrag zur Geschichte des deutschen Katholizismus im 20. Jahrhundert. Köln–Wien 1979. 462 S.
6. Beiträge zur Kirchengeschichte Ungarns. (Studia Hungarica, 28). München 1985. 201 S.

II. Szerkesztett könyvek

1971 óta az Ungarn–Jahrbuch köteteit G. Stadtmüllerrel együtt szerkeszti. „Dissertationes Hungaricae ex historiae Ecclesiae” sorozat alapítója és kiadója 1973 óta.

1. Hermann Egyed, A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig. München 1973. 1982.(2) 582 S. (Dissertationes... I.)
2. Salacz Gábor, Egyház és állam Magyarországon a dualizmus korában 1867–1918. München 1974. 262. S. (Dissertationes... II.)
3. Salacz Gábor, A magyar katolikus egyház a szomszédos államok uralma alatt. München 1975. 210 S. (Dissertationes... III.)
4. Adriányi Gábor, Az egyháztörténet kézikönyve. München 1975., 1990. (2) 286 S. (Dissertationes... IV.)
5. Mészélnyi Antal, Magyar szentek és szentéletű magyarok. München 1976. 302. S. (Dissertationes... V.)
6. Pfeiffer János – Szigeti Kilián, A veszprémi székesegyház zenéjének története. München 1985. 143 S. (Dissertationes... VI.)
7. Gyetvai Péter, Egyházi szervezés főleg az egykori déli magyar területeken és a bácskai Tisza mentén. München 1987. 400 S. (Dissertationes... VII.)
8. Pfeiffer János, A Veszprémi Egyházmegye történeti névtára. (1630–1950). Püspökei, kanonokjai, papjai. München 1987. 1119 S. (Dissertationes... VIII.)

9. Salacz Gábor, A magyar katolikus egyház tizenhét esztendeje (1948–1964). München 1988. 233 S. (Dissertationes... IX.)
10. Beke Margit, Esztergomi kanonokok (1900–1985). Unterhaching 1989. 210 S. (Dissertationes... X.)
11. Festschrift für Bernhard Stasiewski. Beiträge zur ostdeutschen und osteuropäischen Kirchengeschichte. Köln–Wien 1975. 260 S.
12. Die Führung der Kirche in den sozialistischen Staaten Europas. München 1979. 166 S.
13. Festgabe für Bernhard Stasiewski zum 75. Geburtstag. Leverkusen–Opladen–Bonn 1980. 187 S.

III. Folyóiratokban és gyűjteményes kötetekben megjelent munkák

1. Scitovszky János pécsi püspök megtámadtatása és primási kinevezése, in: Magyar Papi Egység, 1962. S. 62–68.
2. A negyvennyolcas események és az egyház. A forradalom és a szabadságharc az újabb kutatások tükrében, in: Katolikus Szemle, 1952. S. 156–21.
3. Gondolatok az engedelmességről, in: Magyar Papi Egység, 1963. S. 7–11.
4. Reform und bischöfliche Kollegialität in den Schriften der ungarischen Konzilsväter auf dem I. Vaticanum, in: Ungarn–Jahrbuch, 2 (1969). S. 130–142.
5. Erzbischof Lajos Haynalds Mision in der österreichischen Konkordatsfrage, in: Der Donauraum (1971). Heft 2–3. S. 152–158.
6. Zur Geschichte des Deutschen Ritterordens in Siebenbürgen (1211–1235), in: Ungarn–Jahrbuch, 3 (1971). S. 9–22.
7. Die Bestrebungen der ungarischen Katholiken des byzantinischen Ritus um die eigene Liturgie und Kirchenorganisation um 1900, in: Ostkirchliche Studien, 21. Heft 2–3 (September 1972.) S. 116–131.
8. Friedrich Graf Reverta. Erinnerungen (1888–1901), in: Archivum Historiae Pontificiae, 10 (1972). S. 241–339.
9. Polnische Einflüsse auf Reformation und Gegenreform in Ungarn, in: Ungarn–Jahrbuch, 4 (1972). S. 61–71.
10. Der Katholizismus im gegenwärtigen Ungarn. Lithographiert herausgegeben vom Katholiken-Ausschuß, Katholisches Bildungswerk. Bonn 1973 (Vorträge im Kath. Bildungswerk Bonn, 27) 31 S.
11. Die Einwirkung der ungarischen Regierung auf ihre Bischöfe während des I. Vaticanums, in: Annuarim Historiae Conciliorum, 5. (1973). S. 214–226.
12. Der Plan der Ernennung Botschafters Gábor Apors (1889–1969) zum ungarischen Außenminister im Jahre 1942, in: Der Donauraum (1973). Heft 2–3. S. 139–145.
13. Die Ursachen der Ausbreitung der Reformation in Ungarn, in: Ungarn–Jahrbuch, 5. (1973). S. 66–75.

14. Die Briefe des Pfarrers Conrad Sickinger an Félix Dupanloup, Bischof von Orléans (1871–1875), in: Archiv für Niederrheinische Kirchengeschichte, 26 (1974). S. 269–292.
15. Megjegyzés a széljegyzetekhez, in: Új Látóhatár, 25 (1974). Heft 6. S. 514–517.
16. Der Eintritt Ungarns in die christlich-abendländische Völkergemeinschaft, in: Ungarn-Jahrbuch, 6 (1974). S. 24–37.
17. Die Vatikanische Ostpolitik am Beispiel Ungarns, in: Informationsdienst des katholischen Arbeiterkreises für zeitgeschichtliche Fragen e. V. Nr. 68. (Juli 1974). S. 719–732.
18. Augustinus Theiner und die „Vetera Monumenta Historica Hungariam Sacram illustrantia“, in: Archiv für Schlesische Kirchengeschichte. Bd. 33 (1975). S. 205–232.
19. Die Augustiner-Eremiten in Ungarn, in: Festschrift Adoral Zumkeller. Scientia Augustiniana. Würzburg 1975. S. 719–732.
20. Die katholische Kirche und die Nationalitätenfrage in Ungarn im 19. und 20. Jahrhundert, in: Der Donauraum 20. (1975). Heft 1–2. S. 47–57.
21. Das römische Tagebuch des Fürstprimas János Simor aus der Zeit des Ersten Vaticanums, in: Annuarium Historiae Conciliorum, 7. (1975). S. 459–466.
22. Ein Zeichen des Widerspruchs: József Kardinal Mindszenty 1892–1975. (Vorträge im Kath. Bildungswerk Bonn, 44.) (lithographiert) Bonn 1975. 16. S. némileg átdolgozva in: Der Donauraum, 21. (1976). 1–2. S. 81–90.
23. Geschichte und Quellen der ungarischen Geschichtsschreibung, in: Festschrift für Bernhard Stasiewski. Beiträge zur ostdeutschen und osteuropäischen Kirchengeschichte. Köln–Wien 1976. S. 147–163.
24. Protestantische und katholische Intoleranz in Ungarn im 17. Jahrhundert, in: Ungarn-Jahrbuch, 7 (1976). S. 103–113.
25. Ein Zeichen des Widerspruchs: József Kardinal Mindszenty (1892–1975), in: Der Donauraum, 21. (1976). Heft 1–2. S. 81–90.
26. Der deutsche Beitrag zur Kultur Ungarns im 19. Jahrhundert, in: Deutsche im europäischen Osten. Verständnis und Mißverständnis. Studien zum Deutschtum im Osten, 13 (Hrsg. von F. B. Kaiser und B. Stasiewski). Köln–Wien 1976. S. 93–109.
27. Die ungarischen Synoden, in: Annuarium Historicae Conciliorum, 8 (1976). S. 541–575.
28. Augustinus Theiners Besuch beim Primas von Ungarn im Jahre 1871, in: Archiv für Schlesische Kirchengeschichte, 34 (1976). S. 181–186.
29. Peregrinatio Apostolica. Der befruchtende Einfluß des Westens auf die osteuropäische Kirche, in: Rheinischer Merkur. 3. Juni 1977. S. 31.
30. Bischof einer Apostolischen Kirche. Zum Tode von Erzbischof Makarios von Zypern, in: Rheinischer Merkur. 12. August 1977. S. 21.
31. Herzog Ladislaus von Oppeln (+1401) und die Gründung der Paulinerklöster Tschenschow in Polen und Wiese bei

- Oberglockau/Oberschlesien. Zusammen mit Joseph Gottschalk und Stanislaus Swidzinski, in: *Archiv für Schlesische Kirchengeschichte*, 36 (1978). S. 33–77.
32. Die katholische Kirche und der Nationalsozialismus in Ungarn, in: *The Church in an Changing Society. Conflict-Reconciliation and Adjustment?* (CIHEC-Conference in Uppsala August 17–21, 1977. Hrsg. von Faculty of Theology at Uppsala University). Uppsala 1978. S. 270–275.
33. Salacz Gábor (1902–1978), in: *Katolikus Szemle*, 31. (1979). Heft 1. S. 78–79.
34. Katholische Kirche ohne Hoffnung, in: *Informationen und Berichte. Digest des Ostens*. Nr. 8–9. (1979). Königstein 1979. S. 1–8.
35. Die Priesterausbildung in Ungarn, in: *Festschrift anlässlich des zehnjährigen Vorstandsjubiläums im Collegium Albertinum zu Bonn*. Bonn 1979. S. 62–65.
36. Der ungarische Episkopat nach dem Zweiten Weltkrieg, in: *Die Führung der Kirche in den sozialistischen Staaten Europas* (Hrsg. von G. Adriányi). München 1979. S. 107–129.
37. Die Kirche in Nord-, Ost- und Südosteuropa, in: *Handbuch der Kirchengeschichte*, 7 (Hrsg. v. H. Jedin) Freiburg-Basel-Wien 1979. S. 508–536.
38. Die katholische Kirche in Ungarn, in: *Kirche in Not*, 28 (1980). S. 23–28.
39. Johann Koffler, in: *Neue Deutsche Biographie*, Bd. 12 (1980). S. 418–419.
40. Franz Krammer, in: *Neue Deutsche Biographie*, Bd. 12. S. 670–671.
41. Der Erneuerer des modernen ungarischen Katholizismus, Bischof Ottokár Prohászka (1858–1927). Sein Briefwechsel mit dem Collegium Germanicum et Hungaricum in Rom (1882–1907), in: *Festgabe für Erwin Iserloh* (Hrsg. v. Remigius Bäumer). Paderborn-Wien-München-Zürich 1980. S. 911–931.
42. Die Osteuropäische Kirchengeschichte und ihre Integrierung in die westeuropäische, in: *Festgabe für Bernhard Stasiewski zum 75. Geburtstag* (Hrsg. v. Gabriel Adriányi). Lebkuszen-Opladen-Bonn. 1980. S. 35–48.
43. Nachruf auf Gábor Salacz (1902–1978), in: *Ungarn-Jahrbuch*, 9 (1978). S. 337–338.
44. Professor Dr. Wilhelm Neuß (1880–1965). Sein Leben und Werk, in: *Unitas*, 121 (1981). Heft 1. S. 6–15.
45. Bernhard Stasiewski zum 75. Geburtstag, in: *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, 28 (1980) S. 474–477.
46. Nachruf anlässlich der feierlichen Exequien für Prof. Dr. Hubert Jedin, in: *Archiv für Schlesische Kirchengeschichte*, Bd. 39 (1981). S. 7–11.
47. Die Kirchenpolitik des Matthias Corvinus (1458–1490), in: *Ungarn-Jahrbuch*, 10 (1979). S. 83–92.
48. La Chiesa nell'Europa Settentrionale, Orientale e Sud-Orientale, in: *Storia della chiesa* (Hrsg. von Hubert Jedin). Vol. X, 2. Milano 1980. S. 452–482.

49. Apostolat der Priester- und Ordensberufe, in: Theologische, Nr. 145 (Mai 1982). Sp. 4639–4642.
50. Der Beitrag der Kirchen zur ungarischen Kultur zur Zeit der Staatsgründung und der Reformation, in: Südostdeutsches Archiv. Bd. 24–25 (1981–1982). S. 19–30.
51. Drei Naturwissenschaftler im ungarischen Klerus des 19. Jahrhunderts Jácint Rónay OSB, Kabos Hegyfoki und Ányos Jedlik OSB, in: Festgabe für Heimo Dolcň zur Vollendung des 70. Lebensjahres, Theologie – Grund und Grenzen (Hrsg. v. H. Waldenfels). Paderborn 1982. S. 547–563.
52. Andreas Dudith, in: Ostdeutsche Gedenktage 1983. Persönlichkeiten und historische Daten (Hrsg. v. Ernst-Edmund Keil, Kulturstiftung der deutschen Vertriebenen). Köln 1982. S. 38–40.
53. Wie kam Prof. Hubert Jedin (1900–1980) nach Bonn?, in: Archiv für Schlesische Kirchengeschichte, 40 (1982). S. 241–246.
54. Widerstand der katholischen Kirche, in: Politische Studien. 34. Jg. Heft 267 (Jan./Febr. 1983). S. 57–67.
55. Der Gallikanismus, in: Theologische Realenzyklopädie Bd. 12. S. 17–21.
56. Die Geschichte der katholischen Kirche seit dem Zweiten Weltkrieg, in: Glaube in der Zweiten Welt. 12 Jg. 1984. Nr. 5. S. 14–28.
57. Magyarország belépése a keresztény nyugati népközösségbe. Keresztény hittérítés Géza nagyfejedelem korában (ca. 971–977), in: Gesta Hungarorum I. Történelmünk a Honfoglalástól Mohácsig. Svájci Magyar Irodalmi és Képzőművészeti Kör, Saáry Éva. Zürich 1984. S. 48–61.
58. Ein Schreiben der Bonner Altkatholiken an die Minoritätsbischöfe des I. Vaticanums vom 4. November 1870, in: Annuario Historiae Conciliorum, 16 (1984). S. 223–232.
59. La Iglesia en Europa Septentrional, Oriental y Sudoriental, in: Manual de Historia de la Iglesia (Hrsg. H. Jedin–K. Repgen). Bd. 9. Barcelona 1984. S. 735–774.
60. Pelbárt von Temesvár (ca. 1435–1504) und seine trinitarischen Predigtvorlagen, in: Im Gespräch mit dem dreieinen Gott. Elemente einer trinitarischen Theologie. Festschrift zum 65. Geburtstag von Wilhelm Breuning (Hrsg. von Michael Böhnke und Hanspeter Heinz). Düsseldorf 1985. S. 276–284.
61. Luthers Beziehungen zu Ungarn, in: Martin Luther im Spiegel heutiger Wissenschaft/Studium Universale. Schriftenreihe der Universität Bonn, 4. Hrsg. von Knut Schaferdiek. Bonn 1985. S. 159–182.
62. Neue marxistische Kirchengeschichtsschreibung in Ungarn, in: Zeitschrift für Kirchengeschichte, Heft 3 1985. S. 395–404.
63. Prohászka Ottokár, évêque, 1858–1927, in: Dictionnaire de Spiritualité, fasc. 83–86, 1986.
64. Hám, János, Gáspár, évêque de Szatmár en Hongrie (1781–1857), in: Dictionnaire d'Historie et de Géographie ecclésiastiques, fasc. 132 (Paris 1988). S. 198.

65. Hozzászólás az V. Anyanyelvi Konferenciához, in: *Nyelvünk és Kultúránk*, 63 (1986 június). S. 18–19.
66. Klöster im Mittelalter, in: *Kirchenzeitung für das Erzbistum Köln*. Nr. 45. 7 November 1986. S. 11.
67. In memoriam Kardinal László Lékai, Primas von Ungarn, in: *Der Donauraum* 28 (1986). S. 11–13.
68. Paskai László primási kinevezésének körülményei, in: *Életünk*, 19. (1987) Nr. 4. S. 3.
69. Eine reiche Kirche gerät in die Krise. Klerus und Klöster am Vorabend der Revolution, in: *Deutsche Tagespost*. Nr. 156 (Jg. 40). Donnerstag, 31. Dezember 1987. S. 22.
70. Der erste Erneuerer des katholischen Lebens nach der Reformation in Ungarn: Primas Miklós Oláh, Erzbischof von Gran (1493–1568), in: *Ecclesia Militans. Studien zur Konzilien- und Reformationsgeschichte*. Hrsg. v. W. Brandmüller, H. Immenkötter und E. Iserloh. Bd. 2. Paderborn 1988. S. 491–517.
71. Egy kispap élete Magyarországon 1954–1960., in: *Salacz Gábor, A magyar katolikus egyház tizenhét esztendeje (1848–1964) (Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae, 9)*. München 1988. S. 211–225.
72. Die Zipser Deutschen. Ihre Geschichte und ihre kulturelle Leistung (als Manuskript gedruckt), in: *Berichte und ergänzende Informationen*. (Hrsg. vom Arbeitskreise sudetendeutscher Jungakademiker, Günther Reichert, Helf 3 a (1988). S. 77–87.
73. Die Geschichte der Friedenspriesterbewegung in Ungarn, in: *Zwischen Autonomie und Anlehnung (Veröffentlichungen des Missionspriesterseminars St. Augustin bei Bonn, 37)* hrsg. v. Roman Malek-Werner Prawdzik, Steyler-Verlag. Nettetal 1989. S. 75–86.
74. Partnerschaft der Universitäten Bonn-Toulouse, in: *Bonn 1789–1989. Von der kurfürstlichen Residenz zur Bundeshauptstadt. 200 Jahre nach der französischen Revolution* (Hrsg. v. der Deutsch-Französischen Gesellschaft Bonn und Rhein-Sieg e. V. Bonn 1989. S. 39–40.
75. Gegenreformation oder katholische Erneuerung? Der katholische Reformweg in Ungarn im 17. Jahrhundert. Kirche und Traditionspflege (Veröffentlichungen der Arbeitsgemeinschaft der Archive und Bibliotheken in der evangelischen Kirche, 15 (Hrsg. v. Helmut Baier. Neustadt an der Aisch 1989. S. 51–66.
76. Bernhard Stasiewski, in: *Ostdeutsche Gedenktage 1990. Persönlichkeiten und historische Ereignisse* (Hrsg. v. d. Kulturstiftung der deutschen Vertriebenen). Bonn 1989. S. 197–199.
77. Szent István, az első apostoli király, in: *Szolgálat* Nr. 84. (1989 december) S. 29–36.
78. Die Zipser Deutschen. Ihre Geschichte und ihre kulturelle Leistung, in: *Deutsche in der Habsburger-monarchie* (Hrsg. v. Hans Rothe) *Studien zum Deutschtum im Osten*, 21. Köln-Wien 1989. S. 39–56.

79. Das Schisma Lefebvre, in: Forum Katholische Theologie. 5. (Heft 4. 1989). S. 255–270.
80. Az egyháztörténetírás mai igényei és módszertana. A plébánia-történetírás követelményei, in: Magyar Egyháztörténeti Vázlatok. (Szerk. Uzsóky András). Budapest 1989. S. 325–335.
81. Rezeptionsprobleme im Westen. Rezeptionsprobleme bezüglich des Zweiten Konzils von Nizaa in der karolingischen Zeit, in: Streit um das Bild. Das Zweite Konzil von Nizaa (787) in ökumenischer Perspektive. Hrsg. v. J. Wohlmunt (Studium Universale, Bonn 1989).
82. Die Ostpolitik der Päpste Pius XII., Johannes XXIII. und Paul VI. (1939–1978) am Beispiel Ungarns, in: Papsttum und Kirchenreform. Festschrift für Georg Schwaiger zum 65. Geburtstag (Hrsg. v. Manfred Weitlauff und Karl Hausberger). St. Ottilien 1990. S. 765–786.
83. A katolikus Luther-kép kialakulása és történeti változása, in: Vigilia, 55. (1990.). S 263–265. S. 513.
84. Das Verhältnis der katholischen Kirche Osteuropas zum Westen nach dem Zweiten Weltkrieg in: Zeitschrift für Ostforschung. 39 (1990). Heft 2. S. 213–225.
85. Kirchliches und kulturelles Leben der Donauschwaben in Ungarn in der Zwischenkriegszeit. Als Manuskript gedruckt in: Donauschwabisches kirchliches und kulturelles Leben in der Zwischenkriegszeit. Studientagung 1989. Hrsg. v. St. Gerhards-Werk, Stuttgart 1990. A. 45–59.
86. Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae, in: MÉRLEG, 29 (1990) S. 289–292.
87. Die Geschichte der katholischen Kirche in Rumänien im 20. Jahrhundert bis 1988. in: Kirche und Glaube in Rumänien. (= Beiträge zur Religions- und Glaubensfreiheit, 3). Hrsg. v. Kirche in Not/Ostpriesterhilfe. München 1990. S. 11–23.
88. Schirchhuber, Móric, in: Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950. Wien 1991. S. 161.